

الإساتشة المعمورة

هفتہ لق سیاسی، ادبی و علمی غزنیہ

جلد : ۱

سنہ : ۱۹۱۷ نومبر ۲۴ جمادی الآخر ۱۳۳۵ ۱۴ نیسان ۱۹۱۷

بر یالانک تاریخی

کمال حرمتانہ شکری بلکہ افندی یہ

تصادفک تخف بر مجلیسیله، تور کیہنک تاریخ تشكاندہ و انحطاطندہ آمریقا بیویوک بر رول اوینامش، و بر کرہ موقیت، بر کرہ دھ فلاکت کتیرمک شرطیله، بر جدید ایک دفعہ مقدراً اعزہ تأثیر ایتشدر: اسکے دنیانک اسکیدن بروحدتی واردی، و بو وحدت دھ، خرسیانلئی تهدیداً یدن هر تھلکہ یہ قارشی، پاپانک بر دنبہ مادیلشن حاکمیت معنویہ سی آلتندہ تجلی ایدردی، او زمان آورو پانک بو خرسیان ہیئتہ کیم بحوم ایتھسے، بو وحدت ک قارشیں ده در حال انحلال ایتشدی، فقط اون بشنجی عصر کلنجہ، وجدانک رہ فورم اسمندہ کی مختاریتی ده برابر کتیر دیکسندن، بیزانسی استانبولہ تحویل ایدن تور کہ قارشی اسکی وحدتی احیا ایتک ایستین پاپالرک هر وعظی و بوتون نصیحتی بیہودہ قالدی؛ زیرا کلیسا انقسام ایتش، نفوذی اکسیلمنش، و ۰۰۰ برمدت صوکرہ، آمریقا کشف ایدلشدنی؛ اکر مقصد یرسہ، یکی دنیا بوم بوشدی، جنویز لر، اسپانیولر و پور تکیز لر، بو سبیلہ ماورای او قیانوسہ آقین ایتدیلر، میراںہ قونار کی، کیتندجہ همان ہر ملت یکی قطعہ یہی استملائکہ قوشدی؛ اکر آورو پانک بو ترقی واستعمار احتیاجنک ابتدالرنہ میدانہ بر آمریقا چیقماہ ایدی، عثمانی تاریخی بوس بوتون باشقہ بر شکل آلاجقدی! بوتون غربک شرقہ، واولا شرقک اوک قسمنہ آتیلماسیله، آسیادہ بر آمریقا تاریخنک جریانی محققہ! ... ایشته، آمریقانک عثمانی تاریخنہ بر خدمت شکلنده اولان بر برجی تأثیری بودر.

ایکنچی تأثیری ده، ایکی یوز بر قاج سنہ صوکرہ، اون سکنیجی عصر ایچنده ظاهر ایدر، او زمان روسيہ تأسیس ایتش، واونک برآ اولان مساعیسہ، آمریقادن آرتق دونتلر ده بحر آشترالیک ایتشدی؛ چونکہ یکی دنیانک ده ملتلریلہ حکومتی لری تشكل ایدھرک آورو پالیلری قو غدقدن صوکرہ، آرتق آرقالرندن قاپولرینی قاپامشلر دی، بو سبیلہ انگلترہ، هولاندا، فرانسہ و اسپانیا کبی دول بحریہ، آسیادہ استعمار ایدھ جٹ، جزائر و شبے جزائر تحریسنه چیقدیلر، بزدہ یولریناک اوستنده دوریور دق: بوندن دولابی، آمریقا باشندہ کیلری اوستمزہ آئش اولڈی.

... بوده ایکنجه تأثیریدر.

اکر بومملکتده تاریخنگ فلاکت فصلی جریان ایدرکن، پورتکیز اولسون، جنویز اولسون، هر هانگی بر ملتدن بشیر بر کاشف ظهور ایدوبده آلتنجی بر قطعه کشفنه موفق اولسه ایدی، صوک ایکی عصریز بر کابوسه بکزه من، و قره ده کی رو سیه ده، دکزدن بوقدر شریک جرم الده ایده منزدی!

فقط آمریقاده دو یدجه آوروپاده آجیقانلر، مع التأسف طبیعتک ایکنجه بر ضیافتنه مظہر اولمادیلر: ونهایت بومحرومیت آلتندہ، او الجه اهمال ایتدکلری آفریقا یله، آزکزدکلری آسیا یه کوز دیکدیلر! تورکلک وطنی، برنجی قو ناقدی: بوضیعتیزه ایکی بیوز بسته در ھجوم ایدیورلر؛ لا کن او الجه سیاستلری بر جهتدن آچیقدی: وطنیزه، صوک دنیا نظریله باقیورلر، مملکتیزه، آمریقا یه کیدرکی کلیبورلر دی! فقط صوکردن مناسباتزه بین الملل بریلان، تاریخی آلداتیر کبی بریلان قاریشدی: تمامیت ملکیه دستوری!...

* * *

بودستورلک تاریخنی، بعضًا بریلانک، بیک کره تکذیب رغماً، بند بلکه بیک کره تکرار ایده ایکنی اثبات ایدر.

— اوته دنیزی آوروپا سیاستی باب عالی یه ایکی رنگ آلتندہ کورونشیدی؛ بونلر، بری سیاه، بری بیاض اولاچق قدر متناقضدی: مداخله و عدم مداخله.. بو سیاستلرک برنجیسی، بر حس دینی یه ابنا ایتدیکنندن، برآز مجرد و مبهمدی. آره صره اهل صلیب آقینلری شکلندہ تظاهر ایدر، واسبابنک یوزده قرقی منفعتسہ، متباقی یتشی ده مطالقاً [وظیفة تاریخیه] اسمندہ بر حس اولوردی! فقط فرانسہ اختلالندن صوکر، بو «وظیفه» نک صفتی دکیشدی: حقوق بشر، ملیت حقوقنی انتاج ایتدیکنندن، آوروپانک اواسی و جدانی، حکوم اقوامک آزاد ایدلسی بوسفر بر «وظیفة انسانیه» تلقی ایدیور، واون دو قوزنجی عصر کخربیه سی، بواساسک تأثیریله اوته سندن بریسندن کیدجکه تعدیلاته او غرایوردی.

فقط بونک هیچ اولازسہ بر آجیقلانی واردی؛ وینه هیچ اولازسہ، اسکی وظیفة تاریخیه ده بر چوق، ویکی وظیفة انسانیه ده برآز حسک تأثیری اولشیدی. بو کا مقابل اولان بزه مداخله ایتمک سیاستی ایسہ، کاملاً منفعتدن مرکبی: اکر بومسلکده حسیاتک تأثیری اولسه ایدی، سالپکاری پک قولایجه علیهمزدہ کی عصیت جریانلرینه التحاق ایده بیلیرلر، و آتیده (تمامیت ملکیه) اسمندہ بر دستور ایجادینه قطعیاً حاجت بر اقازلر دی،

ایشته حرب عمومینک بدایتنه قدر غزنه لرده، پارلنتولرده، ضیافتله، معاہده لرده و نطقله ده سویلن، و شیمدی آنچق بر مقاله یه موضوع اولان یالان، بو اسکی «عدم مداخله» سیاستندن توره مش، واونک مرور زمانله تبلر ایتش بر دستوری اولشدر.

تمامیت ملکیه اساسی، عثمانی - آوروپا مناسباتنده، اسکی دوره ماھیقیله بکزه من ایکی بر دور آچشدر. بو اعتبار ایله آوروپانک شرق قریبے قارشی اتخاذ ایتدیکی صوک سیاستک خطوط اساسیه سی پک معین ومطرد ددر: مداخله سیاستی، اختلال کبیرک ویردیکی (وظیفة انسانیه) عنوانی آلتندہ پک بارز بر شکل آلمش، اسکی عدم مداخله سیاست شفاهیه سی ده (تمامیت ملکیه) اسمیله

معاهداته یازیلارق بر کفالت تحریریه اویشدرا! روسیه، انگلتره، فرانسه و ایطالیا، صرهایله و ایجاب حاله کوره بو مسلکاردن بینه انتساب ایتمش، صوکره واژچمچ، صوکره بینه سلوک ایله منفعتلرینی تأمین ایتمشلردى. حتی بعضاً ایکی سیاستی بردن اختیار ایتمک غرابتی کوسترنلرده اویشدی!

تمامیت ملکیه دیمک، تورکیه نك وجودی موازن مسئله سیله، دلاقه دار اویدیغندن، عثمانلى استاتوقو سنث حافظه سی دیمک او لیوردى، بو پارس معاهده سندي بىری هر دولتك کفالتنده اویدیني حالده، باب عالینك و ظائف داخلیه سنه ایدیلن مداخلاته مانع او لیوردى! بو نلرک مساملتمنزه دوقونمايانلریني هفو ایسمه لرده، حربه انقلاب ایدنلریني هر حالده کورمه خرالك اولماز: بر سفیرك سرزنشیله بر اردونلک تعرضی البته بر دکلدر. بو بولله ایکن، تمامیت ملکیه دستورینک تاریخ ایجادندن بىری، هیچ بر دفعه بیله، خسز اولان هر هانکی بر محابه دن اویکی وضعیت ملکیه من اعاده اولونماش، یعنی [استاتوقو آنتمه للوم] دیدکلری شی قطعیاً نظر اعتباره آلمامشدرا!... استاتوقو، آنچق بر محابه دن دیکر محابه يه قدر دوام ایده بیلیوردى: حالبو که تمامیتمزی تکفل ایسمه لرده ذاتاً ایکی محابه آزه سنده کی صلح ائمانده البته مملکت کندی کندیه کوچوله جك دکلدى! بوراده بر اعتراض قله کلیر: بر لین قونفره سی، آیاستفانوس مقرراتی ابطال ایتمش و روم ایلی بی ایکی پارچه يه آیریقدن قور تارمشدی! فقط بو استاتوقونک حافظه سی دیمک دکلدى؟ بینه بو صحیفه لرده آیاستفانوس معاهده سنک بر لین مقرراتندن اهون اویدیغنى اثباته چالىشمدم. [۱]

اکر تمامیت ملکیه دستوری، مداخله سیاستنک بر حس دینیدن، بر وظیفة تاریخیه ويا انسانیه فکر ندن دوغماشی کبی، بر عقیده دن چیقسه، وهیچ اولمازه موازن مسئله فکرینه جداً استئنادی اولسە ایدى، بلکه بو کونکی دشمنلریزک دۇنکی صمیمیتنه بر آز اولسون اعتماد ایده بیلیردك! فقط بو دستورک نه او قیمتی، نه او قوتی واردرا.

صاده بر غرابتی وار: تطبیقاتنده، مداخله سیاستیله بر نقطه ده اتحاد ایدیور: اصلاحات مسئله سی!... مداخله ایتمک ایسته ينلرە قارشى ایتمەلک ایسته ينلر، معارضلرینه حق سکوت اولارق باب عالی في اصلاحات دعوت اچجون مملکتک امور داخلیه سنه مداخله ایدیورلردى! اکر بو طرفینك مثلاً بىری روسیه، دیکری انگلتره ایسه، برنجیسى ریا کار، ایکننجیسى آچیقجه دشمن ويا عکس قضیه دیعکدی.

تمامیت ملکیه نك بین الملل تکلفى، حقوق بین الولده مغایردى: زیرا حقوق عمومیه، هر دولتك حق بقاىى، تجاوزدن مصونىتى، استقلالنە رهاتى، و بونلری جمع ایدوب بر ترکیبە ارجاع ایده جك اولورسەق، «تمامیت ملکیه» سى تامیلە تأمین ایتمشدرا. بونك خارجىنده تعهداتە كىرمىشكى، بزىنك حقوقنە تجاوز حقوقى تصديق ایتمک دیمک اولوركە، اویله دولتلرک تعهداتى مصونىتە خمان عدد ایتكىدە بېتىدر.

فقط بو دستورک تاریخىنده اك سیاه اولان نقطه، خنکار ایسکله سی خاطراتندن اولاسىدرا: عدم مداخله و مصونىت اساساتى، (تمامیت ملکیه) شكلنده ايلك اعلان ایدن، روسیه در! بو سوزك هانکی آغزدن چىقىيغى دوشونك، جىدىتنە اك مناسب مقىاس اولا بىلير.

روسیه نك بزه قارشى اولان تشبثاتى، ایکنچى قاترینه ایله ایکنچى آلكساندرلک يادقلرى كى،

[۱] ایکنچى نسخه، [پارس و بر لین معاهده لرینك حق الفاسى].

بعض آدغرودن دوغر ویه مجادله شکلندە ئۆظاهر ایدر : بوجازلری آلمق ایستر، قره دن قازاقلری کە دىكىزدىن كىلىرى صالار ؟ نهایت اميدىنى كىسر و دۇزىر ؛ شىدندىن صوڭىرەدە سىياسىتە باشلاردى : بىزە دوست اولقى ئې بىزى وقايدە ئېتكى ایستردى !

ويقتور قوچو بىك، خىكار اسكلەسندىن او تۈز بىر سەنە اول، چار آلكساندرە تقدىم ايتدىنى لايچەدە، شرق مىسئلەسىنى حل ايجۇف اىكىچارە كۆسترييوردى : بىرنجىسى توركىيەنىڭ تىقسىمى، اىكىنچىسى ئامىتىنىڭ مخافظه سىيدى ! بوندىن بىرمەت صوڭىرە، اىكىنچى سىياسىت، خىكار اسكلەسندە تطبيق ايدىلدى. بۇ صورتله روسىيە ھېم مدعى، ھېم مدعى^۱ علیيە و كىيل اولشىدى ! ايشتە ئامىت ملکىيە دستورى بولىلە ئۆزۈر ايتدى ؟ انتشارىنىدە بوكا بىكىز بىرسىب ئاردى : بىردىن بىر ئۆزۈر آوروپا مىدانە چىقىدى ! هې بىر آغىزدىن : - بىزدە توركىيەنىڭ بقاسى ئىستيورۇز. بىزدە قەرەدكىزك سەدىنە طرفدارز ! دېبورلاردى ؟ فقط بوندىن مقصدلىرى بىزە وحقه او لان مەجىتلەرى دكىل، بلکە بىزى روسىيەنىڭ النە براقوپ كىندىلىرىنىڭ آچىقىدە قالمارلىرى قورقوسىدى ! ايشتە آوروپانىڭ صرف او فىكىر منقۇتىلە، ئامىت ملکىيە اساسى ۱۸۴۰ تارىخىندا كفالىت مشترىكە آلتىنە آلتىنىدى. تارىخىك جريانىه او لان درجه تأثيرى ايسە، او ندىن صوڭىرە تعاقب ايدىن حادثاتىك وطنمىزدە كى ئائيراتىلە متىاسبىدر.

بۈگۈن دول معظىمە دن ھېچ بىرى، ئامىتىنىڭ باشقۇرلىرى طرفىندەن تىكفلەنە مساعىدە ايتىز. مثلاً آلامانيانىڭ ئامىت ملکىيە سىنى ھانىكى دوات تأمين ايتىشىدە ؟ بوكى تأمينات، ضمناً اسناد ضعف اىتك دىكىدەر. ھەر حالمە سەلىمان قانۇنى زمانىندا ئامىت ملکىيە مىزى تىكفلە جرأت ايدە جىڭ بىر حکومت يوقدى. بىر دولتىك موجودىتى باشقا دولتلر دكىل، آنجۇق مەنسوب او لەينى ملت تأمين ايدە بىلەر. صوڭ مخابىبەدە اشبات ايتىدى كە دنیايدە ئىمانلى ئامىت ملکىيە سىنى تىكفل ايدە جىڭ تىك بىر حکومت وارسە او دە آنجۇق حکومت ئەمانىيەدر.

اسماھىل ھاماى

فطرى وجىلى مىليت، كىسى و صىنعت ملىت

اخلاق علم ويا فنتىك تدوين ايدىلەر كى تدرىسى قدر زائىد - وحقى مضر بىرىشى^۲ تصور ايدەممە تخلق، ذهن و دماغە دكىل، سېجىيە يە، روحە تعلق ايدر. بىر انسان قواعد و دساتىز اخلاقىيە بىلدىيى كىچون دكىل، فضائللى اعتىاد ايدىنديكى، مزايانانىڭ كىندىستە غير شعورى بىر صورتىدە طبىعە داخل او لەينى كىچون اخلاق صاحبى اولور.

معاشر مدنىيە داخلىندا يىشىش بىر جوق جايىنلىك اخلاق قاudeلەرىنىڭ جاھلى او لەقلرى تصور او لونەماز. بونكىلە بىراپ بونلارك ارتىكاب معااصىدە قصور ايتىكلىرى يوقدر.

خلاصە، اخلاق علم و وقوفة دكىل، تربىيە يە تعلق ايدر. تربىيەنىڭ ايسە تتبع ايلە مناسبتى يوقدر. تربىيە بدېعىيە وادبىيەدە بولىلەدر. بىر انسان منحصراً سى و مطالعە ساپەسندە بىوڭ بىر ذوق صاحبى او لەماز. طبىعىتىدە شاعرلارك او لىيان بىر آدم بىتون عروض و قافية قواعدىي ختم اىتسە يە پايه شاعرىتى احراز ايدەمەن.

اداب و قواعد و معاشرتىك تدرىس و تعلىمى دە بلکە زوايدىندر. Savoir - vivre علمى داير بىر كىتبخانە طولوسى كتاب او قويان و شوقدر واركە طبىعىتىدە غلظت بولۇنان بىر كىمسە مناسبات